

Welke relatie is er tussen 'kwetsbaarheidvariabelen' en hulpaanvaardingsgedrag na victimisatie?

Sonja Leferink & Floryt van Wesel

In dit onderzoek nemen we aan dat bepaalde demografische en socio-economische variabelen een indicatie zijn van de kwetsbaarheid van slachtoffers¹ en daarmee tevens van een grotere behoefte aan hulp na victimisatie. Kunnen we aan de hand van deze variabelen hulpaanvaardingsgedrag van slachtoffers voorspellen? Voor Slachtofferhulp Nederland (SHN) is de vraag zeer relevant. Haar missie is immers om de dienstverlening aan slachtoffers zo goed mogelijk af te stemmen op de individuele behoeften en mogelijkheden van het slachtoffer. Uit een analyse van de data uit het registratiesysteem van SHN met behulp van nominale regressies blijkt dat variabelen als leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, inkomen en herkomst niet of nauwelijks voorspellende waarde hebben voor hulpaanvaarding.² Maar uit de kruistabellen van de gestandaardiseerde residuen komt wel een consistent patroon naar voren (zie tabel 1).

Om de analyse uit te kunnen voeren, zijn de SHN-cliëntgegevens uit 2011 (N = 182.622) verrijkt met demografische en socio-economische variabelen afkomstig uit verschillende microdatasets van het CBS. Het SHN-sample bevat per subject gegevens over geslacht, leeftijd, type incident (delict, ongeval, ramp of calamiteit), wijze en datum van aanmelding en aantal en type diensten dat is afgenomen. Uit de microdatasets van het CBS zijn daaraan per subject onder meer opleidingsniveau, herkomst, persoonlijk en huishouden inkomen (in percentielen) toegevoegd.

Alvorens over te gaan tot een beschrijving van de resultaten is een uitleg op zijn plaats van de wijze waarop slachtoffers in contact komen met Slachtofferhulp. Veruit de meeste slachtoffers worden door de politie aangemeld bij SHN.³ Dit verloopt via een grotendeels geautomatiseerd proces. Doet een slachtoffer aangifte van een misdrijf of ongeval dan worden zijn/haar contactgegevens elektronisch doorgegeven aan SHN. Een Slachtofferhulpmedewerker benadert het slachtoffer actief om informatie te verschaffen en praktische, psychosociale en/of juridische hulp aan te bieden. SHN werkt in beginsel outreachend. Kan de SHN-medewerker niet telefonisch in contact komen met het slachtoffer dan ontvangt deze een brief met informatie en een aanbod van praktische, psychosociale en juridische hulp. Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer het slachtoffer verschillende keren de telefoon niet beantwoordt, of wanneer de contactgegevens ontbreken of incorrect blijken te zijn. Neemt het slachtoffer vervolgens niet zelf contact met SHN, dan is het resultaat van de aanmelding 'geen contact'. Komt er wel contact tot stand, maar geeft het slachtoffer direct aan geen hulp te willen, dan is de uitkomstvariabele 'niet aanvaard'. Wordt het hulpaanbod wel aanvaard, dan maken we onderscheid tussen de uitkomstvariabele 'eenmalige dienstverlening', de situatie dat er eenmalig contact is en een dienst wordt afgenomen, en de uitkomstvariabele 'vervolghulp', waarbij er meerdere contacten zijn en het slachtoffer twee of meer diensten afneemt.

Onze aanvankelijke veronderstelling was dat kwetsbare slachtoffers vaker het hulpaanbod zullen aanvaarden en meer gebruik zullen maken van de vervolghulp, dan slachtoffers die meer zelfredzaam en veerkrachtig zijn. Op basis van de literatuur beschouwen we als kwetsbaar c.q. slachtoffers met een relatief hogere hulpbehoefte: vrouwelijke slachtoffers⁴, jeugdige slachtoffers

¹ Meer specifiek slachtoffers van misdrijven, verkeersongevallen, rampen en calamiteiten.

² Geen enkele variabele heeft een hogere waarde dan $R^2 < 0.02$

³ Slechts een klein deel (+/- 10%) van de slachtoffers bekend bij SHN meldt zich op eigen initiatief aan.

⁴ Rickwood et al. (1994), Möller-Leimkühler (2002), Addis & Mahalik (2003), Oliver, Pearson Coe & Gunnel (2005)

tot 26 jaar⁵, slachtoffers van niet-Westerse allochtone herkomst⁶, en slachtoffers met een laag opleidingsniveau en een laag inkomen, dus een lage sociaaleconomische status (SES).⁷

Tabel 1 presenteert de relatie tussen de verschillende demografische en socio-economische variabelen en het hulpaanvaardingsgedrag. De X geeft de hoogste Z-score die variabele in die categorie weer, waarbij de Z-waarde altijd hoger dan 4 is. Het patroon dat vervolgens naar voren komt, is niet bepaald wat we verwachtten.

Juist de slachtoffers die we als (relatief het meest) kwetsbaar beschouwen (in termen van leeftijd, herkomst, en sociaaleconomische status) zijn degenen met wie het minst frequent contact tot stand komt en die het meest frequent het hulpaanbod afslaan. Maar als ze het hulpaanbod wél aanvaarden, maken ze frequenter dan andere groepen slachtoffers gebruik van de vervolghulp. Dit patroon wordt geïllustreerd door de geel gemarkeerde X-en. Het tegengestelde patroon is ook zichtbaar (grijs gemarkeerde X-en): slachtoffers die we als minder kwetsbaar en meer zelfredzaam/veerkrachtig beschouwen, aanvaarden het hulpaanbod meer frequent maar dan vooral de eenmalige dienstverlening.

Table 1 Hulpaanvaardingsgedrag

Variabele	Omschrijving	Geen contact	Niet aanvaard	Eenmalige dienstverlening	Vervolg hulp
Geslacht	Man	X		X	
	Vrouw		X		X
Leeftijd	<26	X			X
	26-45		X		
	46-65				
	>65			X	
Herkomst	1 ^o gen. allochtoon		X		X
	2 ^o gen. allochtoon	X	X		
	Autochtoon			X	
Opleidingsniveau	Basis		X		X
	Laag				
	Midden				
Persoonlijk inkomen	Hoog			X	
	Laag	X	X		X
	Midden				
Huishouden inkomen	Hoog			X	
	Laag	X	X		X
	Midden				
	Hoog			X	

X = de hoogste Z-waarde, $|Z| > 4$

Wat kunnen we hieruit concluderen? Ten eerste dat er geen eenduidige, onproblematische relatie bestaat tussen kwetsbaarheid, daarvan afgeleide hulpbehoefte en hulpaanvaardingsgedrag van slachtoffers. Dat komt tot uitdrukking in het patroon dat kwetsbare slachtoffer het hulpaanbod relatief vaker afslaan. Het is aannemelijk dat de hulpbehoefte van slachtoffers door allerlei factoren wordt beïnvloed die we niet konden includeren in deze analyse.

Maar er is een wel een consistent patroon in onze data: aanvaarden kwetsbare slachtoffers het hulpaanbod wél, dan maken ze meer gebruik van de vervolghulp dan slachtoffers die we als (veel)

⁵ Lewis & Lewis (1984), Muncie (2009), Finkelhor (2008), Vynckier (2012), Leferink (2015)

⁶ Korf en Bovenkerk (2007), Drogendijk, Kleber en Van der Velden (2012)

⁷ Wittebrood (2006), Daigle (2013)

minder kwetsbaar beschouwen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat om een of andere reden kwetsbare slachtoffers minder geneigd zijn - of minder in staat zijn - om de voordelen of opbrengst voor slachtofferhulp te herkennen. Dit impliceert dat SHN kritisch zou moeten kijken naar de wijze waarop zij slachtoffers benadert, bijvoorbeeld inhoud en stijl van de informatie, communicatiekanalen en afstand tot de verschillende doelgroepen, en naar de bekendheid en het imago dat zij bij verschillende bevolkingsgroepen heeft.

Utrecht, 31 Maart 2016

Referenties

- Addis, M., Mahalik, J. (2003) 'Men, masculinity, and the contexts of help seeking', *American Psychology*, 58(1):5-14
- Daigle, L. (2013) *Victimologie - the essentials*. London, Sage
- Drogendijk, A., van der Velden, P., Kleber, R. (2009) *Kleurrijk Slachtofferhulp. Rapportage van het onderzoek Slachtofferhulp in een Kleurrijke Samenleving*. Amsterdam, Instituut voor Psychotrauma
- Finkelhor, D. (2008) *Childhood victimization. Violence, crime and abuse in the lives of young people*. Oxford: Oxford University Press
- Korf, D. & F. Bovenkerk (2007) *Dubbel de klos: slachtofferschap van criminaliteit onder etnische minderheden*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers
- Leferink, S. (2015) *Grenzen in het geding. Jongeren, slachtofferschap, recht en hulpverlening*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland
- Lewis, C. & Lewis, M. (1984) 'Peer pressure and risk-taking behaviours in children', in: *AJPH* June 1984, Vol. 74 (6): 580-584
- Möller-Leimkühler, A. (2002) 'Barriers to help-seeking by men: a review of sociocultural and clinical literature with particular reference to depression', *Journal of Affect Disorders*, 71(1-3):1-9
- Muncie, J. (2009) *Youth and crime*. Third edition. Londen: Sage Publications
- Oliver, I., Pearson, N., Coe, N. & Gunnell, D. (2005) 'Help-seeking behaviour in men and women with common mental health problems: a cross-sectional study' *British Journal of Psychology*, 186 (4), 297-301
- Rickwood, D., Deane, F. P., Wilson, C. J. & Ciarrochi, J. V. (2005) 'Young people's help-seeking for mental health problems', *Australian e-Journal for the Advancement of Mental Health*, 4 (3), 1-34.
- Vynckier, G. (2012) *De ervaring, beleving en coping van mid-adolescente slachtoffers van vermogens- en geweldsdelicten*. Den Haag: Boom Lemma
- Wittebrood, K. (2006) *Slachtoffers van criminaliteit: Feiten en achtergronden*. Den Haag: SCP